

CHROŃMY NASZĄ PLANETĘ, CHROŃMY SIEBIĘ.

MARATON
PISANIA
LISTÓW

AMNESTY
INTERNATIONAL

**Sprawiedliwość
klimatyczna i prawa
środowiskowe**

**MATERIAŁ
EDUKACYJNY**

MARATON PISANIA LISTÓW

25 LAT PISANIA LISTÓW,
KTÓRE ZMIENIAJĄ ŻYCIE

Efekty mogą być zdumiewające, gdy nawet garstka ludzi łączy się, aby komuś pomóc. Dwadzieścia pięć lat temu w Polsce mała grupa aktywistów i aktywistek przeprowadziła 24-godzinny maraton pisania listów. W ciągu następnych lat inicjatywa zyskała popularność. Dziś Maraton Pisania Listów (znany też jako Write for Rights) jest największym na świecie wydarzeniem dotyczącym praw człowieka. W 2001 roku powstało 2326 listów, a w roku 2024 akcja przyniosła 4,6 miliona listów, tweetów, podpisów pod petycjami i innych działań podjętych w ponad 200 państwach i terytoriach. Ludzie na całym świecie, wykorzystując potęgę swoich słów, pokazują, że szerokość geograficzna nie jest żadną przeszkodą dla solidarności. Dzięki Maratonowi Pisania Listów w samym tylko 2024 roku niemal milion osób wzięło udział w działaniach edukacyjnych dotyczących praw człowieka. Nasze wspólne wysiłki pomogły zmienić życie ponad 115 osób, uwalniając je od tortur, nękania czy niesprawiedliwego pozbawienia wolności, zapewniając sprawiedliwość osobom, których prawa zostały naruszone, oraz chroniąc tych, którzy mają odwagę działać na rzecz zmiany. Cel tegorocznej kampanii to wsparcie osób z całego świata, których prawa człowieka zostały naruszone. W niektórych przypadkach odpowiedzialne są za to rządy krajowe, w innych policja lub wielkie korporacje. Osoby te spotykają prześladowania z powodu tego, kim są, lub dlatego, że korzystały ze swoich praw. Razem możemy walczyć o sprawiedliwość dla nich. Dzięki Maratonowi Pisania Listów otrzymują tysiące indywidualnych wyrazów solidarności od ludzi z całego świata – przypomnienie, że oni i ich zmagania nie zostali zapomniani. A pisząc bezpośrednio do władz i żądając podjęcia natychmiastowych działań w celu zakończenia niesprawiedliwości, możemy wywierać presję na rządzących i wspólnie budować bardziej sprawiedliwy i równy świat, w którym prawa człowieka są przestrzegane. Osoby i grupy, które brały udział w kampanii w poprzednich latach, zauważają różnicę wynikającą z tych działań i często opisują siłę czerpaną ze świadomości, że tak wielu ludziom na nich zależy. Pod wpływem akcji często następuje zauważalna zmiana w sposobie traktowania tych i innych osób lub grup będących w podobnej sytuacji przez władze ich krajów. Zarzuty mogą zostać wycofane, a poszkodowani – zwolnieni z aresztu. Wprowadza się nowe prawa lub regulacje dotyczące niesprawiedliwości, a ludzie traktowani są bardziej humanitarnie.

„*Głęboko wierzę, że kampania w mojej sprawie utrzymała mnie przy życiu. To właśnie wiedza o tym, że tam jesteście, powstrzymała ich przed zabiciem mnie.*”

Jani Silva, obrończyni środowiska naturalnego, 2021 r.

ZANIM ZACZNIESZ

Zawarte w scenariuszu propozycje aktywności w ramach edukacji praw człowieka można wykonać w różnych miejscach i okolicznościach: w sali lekcyjnej, podczas spotkania rodziny lub lokalnej społeczności, w grupie przyjaciół, na warsztatach aktywistycznych. Zaproponowane w materiale ćwiczenia można przeprowadzić zarówno na żywo, jak i online. Dostosuj je do potrzeb biorących w nich udział osób i okoliczności, w których działasz. Weź pod uwagę poziom wiedzy uczestników i uczestniczek na temat poruszanych zagadnień oraz liczebność grupy. Zastanów się, jak zorganizować warsztaty, by umożliwić zaangażowanym w nie osobom w pełni aktywny udział; zadbaj o sprzyjającą temu przestrzeń, przeanalizuj możliwe trudności i ograniczenia. Jeśli uczestnicy i uczestniczki zajęć zdecydują się na podjęcie akcji w obronie bohatera bądź bohaterki Maratonu Pisania Listów, przeprowadźcie analizę ryzyka takiego działania i zadbajcie o swoje bezpieczeństwo. Zaproponowane w materiale aktywności przygotowano na podstawie metodologii aktywnego uczestnictwa – osoby uczestniczące w zajęciach nie są jedynie biernymi odbiorcami i odbiorczyniami prezentowanych informacji, lecz samodzielnie badają, analizują i kwestionują zagadnienia dotyczące praw człowieka ilustrowane przez historie bohaterów i bohaterek tegorocznego Maratonu Pisania Listów oraz podejmują dyskusję na poruszane tematy. Takie podejście do edukacji praw człowieka na warsztatach sprawia, że uczestnicy i uczestniczki:

- rozwijają wiedzę o prawach człowieka, kluczowe umiejętności umożliwiające reagowanie na naruszenia tych praw, a także postawy i wartości wzmacniające ich poszanowanie;
- mogą zaprezentować swoje opinie i zadawać pytania, co prowadzi do głębszego zrozumienia omawianych zagadnień;
- kontrolują własny proces uczenia się, wykonują ćwiczenia i biorą udział w aktywnościach, uwzględniając swoje zainteresowania, możliwości, obawy;
- mają przestrzeń do wyrażania swoich emocji i refleksji na temat własnej postawy.

Petycje i pocztówki w obronie Manahel Al-Otaibi podczas Maratonu Pisania Listów 2024.

Przeczytaj o ludziach, dla których walczymy:
<https://maraton.amnesty.org.pl/>.

Skontaktuj się z nami:
www.amnesty.org.pl.

Wyślij wyrazy poparcia na Twitterze do
@AmnestyPL, używając hasztagu #W4R25.

Jeśli chcesz dowiedzieć się więcej na temat metodologii aktywnego uczestnictwa, sięgnij do naszej publikacji *Poradnik fasilitatorów i fasilitatorek. Przewodnik aktywnego uczestnictwa w edukacji praw człowieka*, którą znajdziesz [tutaj](#).

Amnesty International oferuje również bogaty wybór kursów edukacyjnych online na platformie Akademia Praw Człowieka Amnesty. Znajdziesz tam wysokiej jakości bezpłatne kursy e-learningowe, które umożliwiają samodzielną naukę za pomocą komputera bądź innego urządzenia mobilnego podłączonego do internetu. Zacznij swoją przygodę z Akademią Praw Człowieka Amnesty od kursu *Wprowadzenie do praw człowieka*:
<https://academy.amnesty.org/learn/course/internal/view/elearning/206/wprowadzenie-do-praw-czlowieka>.

TWOJE SŁOWA MAJĄ MOC

NOWY POCZĄTEK W BEZPIECZEŃSTWIE

W 2023 roku, w wyniku swojej działalności na rzecz praw człowieka, aktywista Rohingja Maung Sawyeddollah znalazł się w poważnym niebezpieczeństwie, gdy przebywał w obozie dla uchodźców w Bangladeszu. W sierpniu 2024 roku otrzymał wizę wyjazdową z Bangladeszu oraz wizę studencką na studia w USA – prawdopodobnie dzięki ogromnemu rozgłosowi, jaki przyniósł Maraton Pisania Listów 2023.

„Dzięki tej kampanii otrzymałem ogromną dawkę motywacji, wsparcia, zachęty i solidarności od osób i grup z całego świata. Reakcja społeczności międzynarodowej była budująca – ludzie z różnych środowisk zjednoczyli się w walce o sprawiedliwość i prawa człowieka.”

Maung Sawyeddollah

© Munir Uz Zaman/AFP via Getty Images

URATOWANY PRZED EGZEKUCJĄ

Rocky Myers, czarnoskóry mężczyzna z niepełnosprawnością intelektualną, spędził trzy dekady w celi śmierci w Alabamie (USA) za morderstwo. Na podstawie wątpliwych dowodów mężczyzna został uznany winnym. Otrzymał wyrok śmierci wbrew decyzji ławy przysięgłych – praktyka ta została zniesiona w Alabamie w 2017 roku. W 2023 Rocky roku był bohaterem Maratonu Pisania Listów Amnesty International. W marcu 2025 roku, gdy zapowiedziano wykonanie egzekucji, ostatecznie gubernatorka Alabamy uznała dowody jego winy za niepewne i wycofała wyrok śmierci. Walka Rocky'ego o sprawiedliwość jeszcze się nie zakończyła – pozostaje skazany na dożywocie bez możliwości zwolnienia warunkowego – jednak groźba egzekucji dobiegła końca.

© Prywatne

„Ta kampania nie tylko nagłośniła jego sprawę, ale zrobiła to w sposób, który uhonorował Rocky'ego jako człowieka, ojca i dziadka. Wiem, że ta fala wsparcia znaczyła dla niego wszystko, a świadomość, że tak wiele osób poczuło się wezwanych do działania, jest naprawdę inspirująca.”

Miriam Bankston, członkini zespołu prawnego Rocky'ego Myersa

UWOLNIONA Z WIĘZIENIA

We wrześniu 2020 roku Dorgelesse Nguessan została aresztowana i skazana na pięć lat więzienia za udział w pokojowych demonstracjach w Kamerunie. Jej historia została nagłośniona podczas Maratonu Pisania Listów 2022, a w styczniu 2025 roku Dorgelesse została zwolniona i ponownie połączyła się z rodziną.

„Dotarliście do nas w momencie, kiedy najbardziej tego potrzebowaliśmy. Mój syn był chory, moja mama była chora. Moje uwięzienie tak bardzo na nią wpłynęło, że osłabło jej zdrowie. Ta kampania dała jej siłę. Dodała otuchy nam wszystkim. Nie wiem, jak wystarczająco podziękować Amnesty.”

Dorgelesse Nguessan

© Prywatne

O PRAWACH CZŁOWIEKA

Prawa człowieka są podstawowymi swobodami i gwarancjami przysługującymi każdemu z nas. Bazują na godności, równości oraz wzajemnym szacunku, niezależnie od wieku ludzi, ich narodowości, płci, pochodzenia, wyznawanej religii czy światopoglądu. Zgodnie z nimi masz prawo być traktowany_ traktowana sprawiedliwie, tak samo jak wszyscy inni, oraz swobodnie decydować o własnym życiu. Prawa człowieka są

uniwersalne (przysługują nam wszystkim, każdemu człowiekowi na świecie), niezbywalne (nie mogą zostać nam odebrane), a także niepodzielne i współzależne (wszystkie są ze sobą powiązane i każde ma równe znaczenie).

Od czasu dramatu II wojny światowej międzynarodowe instrumenty praw człowieka, począwszy od Powszechnej deklaracji praw człowieka,

stanowią solidną podstawę dla krajowych, regionalnych i międzynarodowych regulacji prawnych, których celem jest poprawa jakości życia ludzi na całym świecie. Zobowiązują one poszczególne państwa i ich przedstawicieli do respektowania, ochrony i realizacji praw człowieka w ramach własnych granic oraz poza nimi. Prawa człowieka nie są luksusem, na który można sobie pozwolić tylko wtedy, gdy umożliwiają to okoliczności.

POWSZECHNA DEKLARACJA PRAW CZŁOWIEKA

Powszechna deklaracja praw człowieka została przyjęta przez nowo utworzoną Organizację Narodów Zjednoczonych tuż po II wojnie światowej w 1948 roku. Stała się podstawą, na której zbudowano międzynarodowy system ochrony praw człowieka. Państwa świata zgodziły się przestrzegać ogólnych zasad zapisanych w jej 30 artykułach.

Powszechna deklaracja praw człowieka jest, jak sama nazwa wskazuje, deklaracją – wyrazem intencji wszystkich rządów

świata w kwestii przestrzegania pewnych standardów dotyczących traktowania ludzi. Prawa człowieka stały się częścią prawa międzynarodowego – od czasu przyjęcia Deklaracji powstało wiele bazujących na niej praw i umów międzynarodowych. To na ich podstawie Amnesty International wzywa rządy do zaprzestania naruszeń, których skutki odczuwają bohaterowie i bohaterki Maratonu Pisania Listów.

Aktywiści i aktywistki Amnesty w Togo podczas Maratonu Pisania Listów 2024.

POWSZECHNA DEKLARACJA PRAW CZŁOWIEKA

PRAWA I SWOBODY OBYWATELSKIE

– prawo do życia, wolności od tortur i niewolnictwa, wolności od dyskryminacji

- Artykuł 1** Wolność i równość w godności i prawach
- Artykuł 2** Niedyskryminacja
- Artykuł 3** Prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa osobistego
- Artykuł 4** Zakaz niewolnictwa
- Artykuł 5** Zakaz tortur

PRAWA ZWIĄZANE Z WYMIAREM SPRAWIEDLIWOŚCI

– domniemanie niewinności, prawo do sprawiedliwego procesu, zakaz arbitralnego pozbawiania wolności

- Artykuł 6** Ochrona prawna
- Artykuł 7** Równość wobec prawa
- Artykuł 8** Prawo do odwołania się do sądu, gdy doszło do naruszenia naszych praw
- Artykuł 9** Zakaz arbitralnego pozbawiania wolności (zatrzymanie, aresztowanie, uwięzienie) i wygnania z kraju
- Artykuł 10** Prawo do sprawiedliwego procesu
- Artykuł 11** Domniemanie niewinności
- Artykuł 14** Prawo do azylu (udania się do innego kraju i ubiegania się tam o ochronę)

PRAWA SPOŁECZNE

– prawo do edukacji, do założenia i posiadania rodziny, do odpoczynku i opieki zdrowotnej

- Artykuł 12** Prawo do prywatności, prawo do życia domowego i rodzinnego
- Artykuł 13** Prawo do swobodnego wyboru miejsca zamieszkania i swobodnego przemieszczania się wewnątrz granic państwowych
- Artykuł 16** Prawo do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny
- Artykuł 24** Prawo do odpoczynku i czasu wolnego
- Artykuł 26** Prawo do edukacji, w tym do bezpłatnej nauki na poziomie podstawowym

PRAWA EKONOMICZNE

– prawo do posiadania własności, do pracy, emerytury i do standardu życia adekwatnego do zdrowia i samopoczucia

- Artykuł 15** Prawo do obywatelstwa
- Artykuł 17** Prawo do posiadania własności
- Artykuł 22** Prawo do opieki społecznej
- Artykuł 23** Prawo do pracy za uczciwe wynagrodzenie i zrzeszania się w związkach zawodowych
- Artykuł 25** Prawo do standardu życia adekwatnego do stanu zdrowia i samopoczucia

PRAWA POLITYCZNE

– prawo do udziału w zarządzaniu krajem, prawo do głosowania, wolność pokojowych zgromadzeń, wolność wypowiedzi, wolność przekonań oraz wolność sumienia i religii

- Artykuł 18** Wolność myśli, sumienia i wyznania
- Artykuł 19** Wolność wypowiedzi i prawo do rozpowszechniania informacji
- Artykuł 20** Prawo zrzeszania się w stowarzyszeniach i gromadzenia się w sposób pokojowy
- Artykuł 21** Prawo do udziału w zarządzaniu krajem

PRAWA KULTURALNE I SOLIDARNOŚCIOWE

– prawo do udziału w życiu kulturalnym społeczności

- Artykuł 27** Prawo do udziału w życiu kulturalnym społeczności
- Artykuł 28** Prawo do międzynarodowego ładu i porządku, w którym niniejsze prawa mogą być w pełni realizowane
- Artykuł 29** Odpowiedzialność za respektowanie praw innych osób
- Artykuł 30** Nieodbieranie żadnego z tych praw!

SCENARIUSZ

SPRAWIEDLIWOŚĆ KLIMATYCZNA I PRAWA ŚRODOWISKOWE

KLUCZOWE POJĘCIA:

- sprawiedliwość klimatyczna i środowiskowa,
- prawo do czystego, zdrowego i zrównoważonego środowiska,
- obrońcy praw człowieka działający na rzecz ochrony środowiska,
- „strefy poświęcenia” (ang. *sacrifice zones*),
- marginalizowane społeczności,
- aktywizm.

O SCENARIUSZU:

Ten scenariusz wprowadza osoby uczestniczące w temat powiązań między ochroną środowiska, zmianami klimatu wywołanymi ludzką działalnością i prawami człowieka. W scenariuszu przewidziano omówienie nierównego wpływu zmian klimatu i degradacji środowiska na różnych ludzi w oparciu o prawdziwe historie osób i społeczności z pięciu krajów, a także ukazanie odwagi obrońców i obrończyni praw człowieka działających na rzecz ochrony środowiska; zajęcia mają zainspirować uczniów i uczennice do podjęcia działania w ramach Maratonu Pisanie Listów Amnesty International.

CZAS:

60 minut. Możesz potrzebować dodatkowego czasu na sekcję *Podjmij działanie*.

WIEK:

12+

DZIĘKI UDZIAŁOWI W WARSZTACIE
OSOBY UCZESTNICZĄCE:

- **poznają** związki między prawami człowieka a ochroną planety i środowiska,
- **rozpoznają zagrożenia**, z jakimi mierzą się obrońcy i obrończynie praw człowieka działający na rzecz środowiska,
- **zrozumieją**, w jaki sposób niesprawiedliwość klimatyczna i środowiskowa pogłębiają nierówności,
- **napiszą** listy wsparcia i okażą solidarność z obrońcami i obrończyniami praw człowieka chroniącymi środowisko.

MATERIAŁY:

- **karty odpowiedzialności** (strona 12),
- karta pracy: *Prawa człowieka a środowisko* (strony 13–14),
- **karty z historiami i karty działań** (strony 19–20),
- **informacje ogólne: Prawo do zdrowego środowiska** (strony 15–17),
- papier, długopisy i koperty (jeśli wysyłane są listy),

- opcjonalnie: film o Unecebo dostępny na stronie bit.ly/4nruf0J,
- opcjonalnie: wzory listów ze strony maraton.amnesty.org.pl.

PRZYGOTOWANIE:

- Przeczytaj karty z historiami i wybierz te, nad którymi będzie pracować grupa.
- Wydrukuj karty pracy dla każdej osoby lub grupy.
- Zapoznaj się z informacjami ogólnymi. W zależności od wielkości grupy, poziomu wiedzy i potrzeb edukacyjnych osób uczestniczących możesz dostosować czas przeznaczony na poszczególne części zajęć oraz zmodyfikować instrukcje ćwiczeń. Starannie zaplanuj czas.

1. ROZGRZEWKA: ROZDROŻA KLIMATU I ŚRODOWISKA

Przygotuj cztery rogi sali, oznaczając je napisami: „Zostaję”, „Przeprowadzam się”, „Walczę o sprawiedliwość”, „Nie wiem”.

Powiedz osobom uczestniczącym:

„Za chwilę usłyszycie kilka krótkich, autentycznych sytuacji opartych na historiach, które dziś poznamy. Wyobraźcie sobie, że to spotyka właśnie was. Za każdym razem przejdźcie do tego rogu sali, który najlepiej odzwierciedla waszą decyzję”.

Uwaga dla osoby prowadzącej: dostosuj ćwiczenie tak, aby mogły w nim uczestniczyć wszystkie osoby – również te, które mają trudności z poruszaniem się.

Po kolei przeczytaj na głos cztery scenariusze. Po każdym poproś osoby uczestniczące, aby przeszły do tego rogu sali, który najlepiej odzwierciedla ich decyzję. Wyjaśnij każdą opcję:

Jeśli osoby uczestniczące po raz pierwszy biorą udział w zajęciach o prawach człowieka lub mają na ten temat małą wiedzę, wykorzystaj informacje ze strony 4, aby ułatwić im zdobycie podstawowych informacji i zwiększyć ich świadomość.

- **ZOSTAJĘ** – zostałambym_zostałbym i żyłabym_żyłbym dalej, nawet jeśli skutki są krzywdzące lub niesprawiedliwe.
- **PRZEPROWADZAM SIĘ** – wyprowadziłabym_wyprowadziłbym się, by znaleźć bezpieczniejsze życie, nawet jeśli oznaczałoby to porzucenie domu, kultury lub społeczności.
- **WALCZĘ O SPRAWIEDLIWOŚĆ** – zabrałabym_zabrałbym głos, zorganizowałabym_zorganizowałbym się albo stawiałabym_stawiłbym opór, nawet jeśli to trudne lub niebezpieczne.
- **NIE WIEM** – żadna z tych opcji nie wydaje mi się dobra; każda jest niesprawiedliwa, niebezpieczna lub niemożliwa.

SCENARIUSZE:

1. Mieszkasz na wsi i korzystasz z rzeki jako źródła wody pitnej. Rzeka została tak zanieczyszczona przez pobliską fabrykę, że twoja społeczność nie ma już dostępu do czystej wody. Co robisz?
2. Twój rząd wydał pozwolenie na budowę rurociągu gazowego lub naftowego albo farmy wiatrowej na twojej ziemi lub w twoim ogrodzie bez pytania cię o zgodę. Co robisz?
3. Zanieczyszczenia przemysłowe trują powietrze, którym oddychacie ty i twoja rodzina, wywołując choroby. Co robisz?
4. Zmiany klimatu powodują suszę w twoim regionie i nie stać cię na kupno żywności dla twojej rodziny; nie możesz już produkować jej samodzielnie. Nikt nie udziela ci pomocy. Co robisz?

Po przeczytaniu każdej sytuacji poproś kilka osób, aby uzasadniły swój wybór, zadając pytania:

- **Dlaczego wybrałaś_wybrałeś tę opcję?**
- **Czy ta decyzja była trudna?**

Na zakończenie zapytaj jedną–dwie osoby:

- **Jak się czułaś_czułeś, wykonując to ćwiczenie?**
- **Czy twoje wybory zmieniały się w zależności od sytuacji? Dlaczego?**
- **Czy były takie sytuacje, w przypadku których żadna z opcji nie wydawała się wystarczająco dobra?**

Podsumuj słowami:

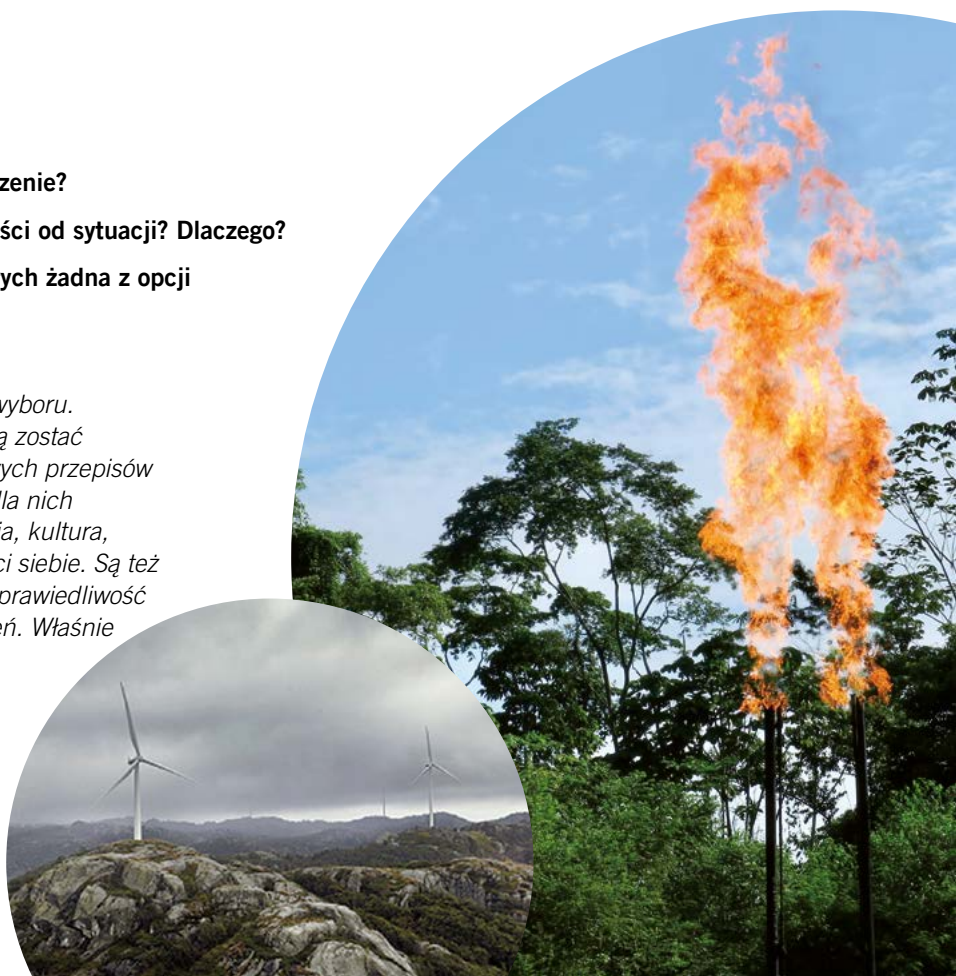
„Wiele osób nie ma możliwości swobodnego wyboru. Niektórzy są zmuszeni do wyjazdu albo muszą zostać z powodu ubóstwa, przemocy, niesprawiedliwych przepisów czy dyskryminacji. Inni zostają, bo ziemia to dla nich coś więcej niż miejsce do życia – to ich historia, kultura, tożsamość. Odejście oznaczałoby utratę części siebie. Są też tacy, którzy ryzykują wszystko, by walczyć o sprawiedliwość – dla siebie, swoich rodzin i przyszłych pokoleń. Właśnie takie historie poznamy na tym warsztacie.

Rutynowe spalanie gazu w ekwadorskiej Amazonii, związane z wydobyciem ropy naftowej, poważnie zanieczyszcza środowisko i zagraża zdrowiu lokalnych społeczności

© Iván Martínez / Amnesty International

Farma wiatrowa na klifach w Norwegii, na ziemiach przodków Saamów.

© James O'Neil

2. KTO JEST ODPOWIEDZIALNY?

Podziel osoby uczestniczące na mniejsze grupy lub pary. Daj każdej zestaw kart odpowiedzialności (wydrukowanych ze strony 12). Nie musisz korzystać z wszystkich dziewięciu kart. W zależności od wielkości grupy i historii, nad którymi będziecie pracować w kolejnym ćwiczeniu, wybierz karty odpowiedzialności, które najlepiej podkreślają kluczowe tematy. Dzięki temu dyskusja będzie bardziej skoncentrowana i łatwiejsza do przeprowadzenia.

Powiedz uczestnikom_uczestniczkom:

„Każda karta przedstawia działanie związane z prawem do życia w czystym, zdrowym i zrównoważonym środowisku i nawiązuje do scenariuszy z poprzedniego ćwiczenia. Waszym zadaniem jest podzielić karty na dwie kategorie: te, które dotyczą przede wszystkim odpowiedzialności rządu, oraz te dotyczące odpowiedzialności firm. Przy niektórych kartach możecie uznać, że rządy i firmy dzielą odpowiedzialność za ochronę i poszanowanie danego prawa człowieka, co będzie zgodne z prawdą. Teraz chcemy jednak porozmawiać o tym, kto ponosi główną odpowiedzialność i dlaczego. Nie musicie znaleźć idealnych odpowiedzi. Celem jest rozmowa i wspólne zastanowienie się nad waszym tokiem rozumowania”.

Jeśli uczestnicy_uczestniczki mają trudność z wyborem między rządem a firmą, przypomnij, że wiele obowiązków jest współdzielonych. Kluczowe pytanie brzmi: kto powinien zadziałać jako pierwszy albo kto ma największą moc, aby zapobiec szkodzie w tej sytuacji?

Daj grupom/param 10 minut na omówienie i posegregowanie kart, a następnie zbierz wszystkie razem. Poproś kilka osób o podzielenie się odpowiedziami na pytania:

- W przypadku których kart łatwo było zdecydować? Dlaczego?
- Które karty wywołały największe dyskusje?
- Czy odpowiedzialności często się nakładają? Dlaczego tak się dzieje?

Podsumuj ćwiczenie, mówiąc:

„Każdy człowiek ma prawo do życia w czystym, zdrowym i zrównoważonym środowisku. Zarówno rządy, jak i firmy mają obowiązek chronić prawa człowieka i środowisko. Zbyt często jednak tego nie robią. Za chwilę zobaczymy, co się dzieje, gdy te obowiązki są zaniebywane, na przykładzie historii pięciu osób i społeczności z różnych stron świata”.

POLE: Jeśli chcesz pogłębić to zagadnienie w podsumowaniu, skorzystaj z informacji ogólnych ze stron 15–17, gdzie znajdziesz pełniejsze wyjaśnienie obowiązków rządów i firm.

Aktywiści i aktywistki Mother Nature Cambodia podczas demonstracji w Phnom Penh, 2024 r.

© LICADHO

Projekt górniczy Inversiones Los Pinares w Hondurasie, któremu sprzeciwiają się lokalne społeczności, ponieważ narusza rezerwat przyrody i zanieczyszcza rzeki.

25 MINUT

3. HISTORIE Z RÓŻNYCH STRON ŚWIATA

Ponownie podziel uczestników_uczestniczki na cztery grupy. Dwie grupy dostają historię Ellinor z Norwegii, a dwie pozostałe – aktywistek z Amazonii. Daj każdej grupie jedną kartę z historią (ze stron 19–20) oraz kopię karty pracy *Prawa człowieka i środowisko* (strony 13–14).

Poproś osoby uczestniczące, aby przeczytały historię i przedyskutowały ją w oparciu o poniższe pytania:

- Co się wydarzyło?
- Kto ponosi odpowiedzialność za to, co się stało?
- Które prawa człowieka zostały naruszone lub są zagrożone?
- Co powinien zrobić rząd, aby chronić osoby zaangażowane w tę sytuację?

Po 15 minutach zbierz wszystkich razem. Poproś, aby każda grupa krótko streściła swoją historię i wskazała dwa lub trzy prawa człowieka, które są w jej kontekście zagrożone.

Podczas prezentacji grup zapisuj wymieniane prawa na flipcharcie lub tablicy. Opcjonalnie poproś osoby uczestniczące, aby zaznaczały odpowiednie prawa w swoich kartach pracy, co pozwoli zobaczyć, jak różne prawa są zagrożone w poszczególnych przypadkach.

Zadaj uczestnikom_uczestniczkom pytania:

- Co was najbardziej poruszyło lub zaskoczyło w tych historiach?
- Czy uważacie, że te historie mogą być ważne dla nas, mimo że wydarzyły się daleko stąd? Dlaczego?

Jeśli to potrzebne, ukierunkuj rozmowę na następujące kluczowe wnioski:

- Każda historia dotyczy ochrony środowiska, ale stawką są w nich różne prawa człowieka. W każdym przypadku naruszane jest więcej niż jedno prawo, co pokazuje, jak głęboko połączone są prawa człowieka i szkody dla środowiska.
- Choć te historie pochodzą z różnych krajów (Norwegia i Ekwador), są częścią jednej globalnej opowieści. Zmiany klimatu i degradacja środowiska nie zatrzymują się na granicach państw.
- Zmiany klimatu wywołane działalnością człowieka oraz szkody dla środowiska pogłębiają nierówności. Ci, którzy najmniej przyczynili się do niszczenia środowiska, często płacą najwyższą cenę za jego degradację. To właśnie jest niesprawiedliwość klimatyczna i środowiskowa.

Powiedz osobom uczestniczącym:

„Wszyscy dzielimy jedną planetę. Kiedy ludzie zabierają głos, by chronić wodę, lasy, powietrze i ziemię, bronią tego, z czego korzystamy wszyscy. Wielu obrońców i obrończyni środowiska podejmuje ogromne ryzyko, domagając się sprawiedliwości klimatycznej i środowiskowej. Ich walka ma dla nas duże znaczenie. Wspierając ich, opowiadamy się za sprawiedliwością, bezpieczeństwem i godnością dla wszystkich. A skoro wiemy już, jak wielka jest stawka, dołączmy do milionów ludzi na całym świecie i podejmijmy działania, aby wesprzeć obrońców i obrończynie naszej planety”.

*Południowy Madagaskar
przeżywa najpoważniejszą
suszę od 40 lat.*

© Pierrot Men dla Amnesty
International

4. PODEJMIJ DZIAŁANIE

Opowiedz uczestnikom/uczestniczkom o Maratonie Pisania Listów Amnesty International i wyjaśnij, że Amnesty zachęca ludzi na całym świecie do pisania listów zarówno do osób, których historie poznaliście, jak i do władz odpowiedzialnych za ochronę, poszanowanie i realizację praw człowieka. Powiedz, że osoby przedstawione na kartach historii są bohaterami i bohaterkami tegorocznej edycji kampanii.

Możesz podać przykłady z wcześniejszych edycji Maratonu (strona 3), które pokazują, jak skuteczne może być pisanie listów i podejmowanie innych działań. Możesz też pokazać jednogodzinny film o Mosesie Akatugbie, który został uwolniony z celi śmierci dzięki Maratonowi:

<https://www.youtube.com/shorts/w6HA0yGsQGw>.

Jeśli nie macie wystarczająco dużo czasu, aby podjąć działania podczas warsztatu, zaplanujcie pisanie listów później lub podzielcie się zadaniami. Wykażcie się kreatywnością!

NAPISZ LIST

Zachęć osoby uczestniczące w warsztacie, aby wybrały jedną z osób lub grup, których historie poznały, i daj im kartę działania (ze stron 19–20) dotyczącą tej osoby lub grupy. Wyjaśnij, że napiszecie i wyślecie listy do władz odpowiedzialnych za ochronę praw człowieka w przypadku tej osoby/grupy.

Rozdaj uczestnikom i uczestniczkom materiały do pisania i daj im czas na przygotowanie listów. Wyjaśnij, że **największy wpływ ma osobisty przekaz** skierowany do przedstawicieli władz. Poproś, aby w liście:

- **napisali coś o sobie,**
- **wskazali, co w danej historii najbardziej nimi wstrząsnęło,**
- **wyjaśnili, dlaczego uważają, że rządy powinny respektować prawa człowieka.**

Jeśli ktoś będzie chciał podzielić się swoim listem z grupą albo opowiedzieć o swoich odczuciach, stwórz przestrzeń na to pod koniec ćwiczenia.

OKAŻ SOLIDARNOŚĆ

Jeśli macie więcej czasu, możecie również podjąć działania solidarnościowe zaproponowane w kartach działań. Listy solidarnościowe są często ogromnym źródłem wsparcia i siły dla bohaterów i bohaterek Maratonów Pisania Listów.

Wyślijcie swoje wiadomości z wyrazami przyjaźni i nadziei, aby dodać obrońcom i obrończyniom środowiska odwagi do dalszej walki o sprawiedliwość i pokazać im, że nie są sami. Wykażcie się kreatywnością! Niech każda osoba napisze coś o sobie, by uczynić list osobistym.

Więcej informacji o działaniach, które można podjąć w ramach Maratonu Pisania Listów, znajdziecie na stronie: <https://maraton.amnesty.org/pl/>.

Od góry zgodnie z ruchem wskazówek zegara:

Aktywiści i aktywistki Amnesty w Nepalu, Kanadzie, Bułgarii, Luksemburgu, Zimbabwie, Polsce i na Tajwanie biorą udział w Maratonie Pisania Listów 2024.

5. ZORGANIZUJcie KREATYWNĄ AKCJĘ W SWOJEJ SZKOLE

Maraton Pisania Listów to nie tylko listy – to także twórcze działania, które pomagają innym lepiej rozumieć, o co walczymy. Zorganizujcie w swojej szkole akcję artystyczną lub społeczną, która pokaże, że prawa człowieka dotyczą wszystkich ludzi niezależnie od tego, gdzie żyją.

Możecie wybrać jedną z poniższych propozycji lub wymyślić własną formę okazania solidarności.

EKWADOR. MŁODZI – MŁODYM

Znacie już historię młodych kobiet z grupy Guerreras por la Amazonía, które ramie w ramie z lokalnymi organizacjami walczą z destrukcyjnymi praktykami spalania gazu w Amazonii. Pomimo represji nie poddają się – wiedzą, że stoją na pierwszej linii walki z kryzysem klimatycznym.

W 2021 roku sąd w Ekwadorze uznał spalanie gazu w formie pochodni za naruszenie praw człowieka i praw środowiskowych. Mimo wejścia w życie wyroku proceder wciąż trwa. Pokazuje to, że czasem sama literatura prawa nie wystarczy – potrzebne są także społeczny nacisk i solidarność.

Aby okazać wsparcie Guerreras, przygotujcie w swojej szkole baner z solidarnościowymi hasłami (najlepiej po hiszpańsku). Zróbcie mu zdjęcie i:

- udostępnicie je w mediach społecznościowych, oznaczając prezydenta Ekwadoru (Facebook: www.facebook.com/DanielNoboaOk, Instagram: [danielnoboak](https://www.instagram.com/danielnoboak), X: [@DanielNoboaOk](https://twitter.com/DanielNoboaOk), TikTok: [danielnoboak](https://www.tiktok.com/@danielnoboak)) i dodając hasztagi [#EliminaLaMecha](#) [#EnciendeLaVida](#) [#TurnOnLife](#) [#W4R25](#);
- wyślijcie je mailowo do ambasadora Republiki Ekwadoru w Polsce (dane kontaktowe znajdziesz w tym materiale).

Akcja ma przypominać, że młodzi ludzie nie godzą się na niszczenie środowiska i ignorowanie praw człowieka. Ich głos musi zostać usłyszany – w imię całego pokolenia i jego przyszłości.

NORWEGIA. POMÓŻ PRZYJACIOŁOM RENIFERÓW

Święta to czas radości, rodzinnych spotkań, prezentów i pielęgnowania tradycji. Niestety nie wszyscy czują wtedy szczęście i spokój. Mieszkający w Laponii Saamowie codziennie muszą walczyć o swoje ziemie, swoją kulturę i przyszłość. Pomóż im i stwórz kolorowe figurki reniferów – zwierząt, którymi opiekują się na co dzień. Zadbaj o to, by nikt nie odebrał im domu, który mają w krainie Świętego Mikołaja!

Akcja tworzenia kolorowych figurek i kartek w kształcie renifera jest przeznaczona dla dzieci z przedszkoli i szkół podstawowych. Za pomocą różnych materiałów plastycznych dzieci przygotowują figurki/kartki, które są wyrazem ich solidarności ze społecznością Saamów, i w ten sposób pokazują, że stoją po ich stronie. Do akcji i wspólnej pracy można zapraszać również rodziców małych dzieci.

Figurki/kartki mogą być wysyłane do Ellinor, przedstawicielki Saamów (dane kontaktowe znajdziecie w tym materiale), oraz udostępniane w mediach społecznościowych z hasztagami [#ProtectSámiRights](#), [#W4R25](#).

MATERIAŁY POMOCNICZE

KARTY ODPOWIEDZIALNOŚCI

Zapewnienie wszystkim dostępu do czystego powietrza i wody pitnej.

Wspieranie rodzin, które musiały opuścić domy z powodu suszy.

Zagwarantowanie, by ludzie mogli zabierać głos i protestować bez obawy przed represjami.

Zagwarantowanie, że głosy ludzi będą wysłuchane i wzięte pod uwagę przed rozpoczęciem jakiegokolwiek projektu, który mógłby ich dotyczyć.

Wypłacanie uczciwego odszkodowania osobom poszkodowanym z powodu zanieczyszczeń lub zniszczeń środowiska.

Zapewnienie rdzennym społecznościom pełnej informacji oraz możliwości wyrażenia zgody lub sprzeciwu wobec projektów wpływających na ich ziemię, kulturę lub życie.

Namierzenie osób i podmiotów zanieczyszczających rzeki, morza, powietrze lub ziemię i powstrzymanie ich od czynienia dalszych szkód.

Wykonywanie wyroków sądów nakazujących usuwanie szkód środowiskowych spowodowanych przez działalność firm.

Unikanie generowania zanieczyszczeń, które degradują rzeki, morza, powietrze lub glebę.

KARTA PRACY

PRAWA CZŁOWIEKA I ŚRODOWISKO

Szkody dla środowiska, w tym zmiany klimatu spowodowane działalnością człowieka, nie niszczą jedynie przyrody. Często przyczyniają się też do naruszeń praw człowieka. Poniżej przedstawiono niektóre prawa człowieka związane z koniecznością ochrony ziemi, wody i klimatu.

Te prawa są zapisane w dokumentach dotyczących praw człowieka, m.in. w Powszechnej deklaracji praw człowieka (PDPC), Deklaracji ONZ o prawach ludów rdzennych (UNDRIP), Międzynarodowym pakcie praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych (MPPGŚiK) oraz Międzynarodowym pakcie praw obywatelskich i politycznych (MPPOiP).

POWSZECHNE PRAWA CZŁOWIEKA

PRAWO DO ŻYCIA

(PDPC, art. 3) – naruszane, gdy zanieczyszczenia lub ekstremalne zjawiska pogodowe zagrażają przeżyciu ludzi albo gdy obrońcy_obrończynie środowiska spotykają się z groźbami śmierci lub są zabijani.

PRAWO DOSTĘPU DO WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

(PDPC, art. 8) – naruszane, gdy ludzie nie mogą zgłaszać odpowiednim organom szkód dla środowiska ani domagać się rekompensaty czy działań naprawczych.

PRAWO DO WOLNOŚCI OD ARBITRALNEGO ARESZTOWANIA (PDPC, art. 9)

– naruszane, gdy obrońcy_obrończynie środowiska lub aktywiści_aktywistki są niesprawiedliwie aresztowani, zatrzymywani bez powodu lub karani za pokojowe protesty i ujawnianie szkód.

PRAWO DO WOLNOŚCI SŁOWA, W TYM DOSTĘPU DO INFORMACJI (PDPC, art. 19)

– naruszane, gdy ataki na obrońców_obrończynie środowiska wywołują strach i zniechęcają innych do zabierania głosu albo gdy ludzie są pozbawiani dostępu do kluczowych informacji o środowisku.

PRAWO DO POKOJOWEGO PROTESTU (PDPC, art. 20)

– naruszane, gdy ludzie są uciszani, aresztowani lub atakowani za działania na rzecz ochrony środowiska.

PRAWO DO UDZIAŁU W RZĄDZENIU SWOIM KRAJEM (PDPC, art. 21)

– naruszane, gdy społeczności są wykluczane z decydowania o projektach dotyczących ziemi, wód czy powietrza w ich kraju albo z udziału w decyzjach dotyczących środowiska.

PRAWO DO ZDROWIA I DOBROSTANU (PDPC, art. 25)

– naruszane, gdy toksyczne powietrze, woda czy gleba powodują choroby.

PRAWO DO ŻYWNOSCI, WODY I MIESZKANIA (PDPC, art. 25)

– naruszane, gdy susze, powódzie, pożary czy zanieczyszczenia niszczą uprawy, źródła czystej wody lub domy.

PRAWO DO KULTURY I TOŻSAMOŚCI (PDPC, art. 27)

– szczególnie istotne dla ludów rdzennych, w przypadku których przetrwanie kultury zależy od ziemi.

PRAWO DO CZYSTEGO, ZDROWEGO I ZRÓWNOWAŻONEGO ŚRODOWISKA (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 76/300)

– uznane w 2022 roku za prawo uniwersalne.

KARTA PRACY

PRAWA CZŁOWIEKA I ŚRODOWISKO

Ludy rdzenne wymagają dodatkowej ochrony ze względu na ich głęboką więź z ziemią przodków i liczne niesprawiedliwości, których doświadczają.

PRAWA LUDÓW RDZENNYCH

PRAWO DO DOBROWOLNEJ, WCZEŚNIEJSZEJ I ŚWIADOMEJ ZGODY (UNDRIP) – rządy i firmy muszą informować ludy rdzenne o swoich działaniach, prowadzić z nimi konsultacje w dobrej wierze i uzyskiwać ich zgodę na rozpoczynanie projektów wpływających na ich ziemię, zasoby czy kulturę. To samo dotyczy innych praw ludności rdzennej, do których należą:

PRAWO DO PRAKTYKOWANIA I OCHRONY TRADYCJI KULTUROWYCH (UNDRIP, art. 11) – prawo do zachowania i przekazywania dziedzictwa kulturowego i tradycji, w tym miejsc świętych i systemów wiedzy;

PRAWO DO OCHRONY ŚRODOWISKA (UNDRIP, art. 29) – ludy rdzenne mają prawo do życia w zrównoważonym środowisku, a rządy muszą zapobiegać szkodliwym działaniom i chronić ich ziemię, zasoby i społeczność;

PRAWO DO KONTROLI NAD ROZWOJEM NA ZIEMIACH RDZENNYCH (UNDRIP, art. 32) – ludy rdzenne mają prawo decydować o projektach dotyczących ich ziem, terytoriów i zasobów, zwłaszcza związanych z eksploatacją surowców naturalnych.

PRAWA KULTUROWE, RELIGIJNE I JĘZYKOWE (MPPOiP, art. 27) – ludom rdzennym i innym mniejszościom nie wolno odmawiać prawa do wyznawania religii, używania rodzimego języka ani praktykowania tradycyjnej kultury czy określonego stylu życia.

Spółeczność hodowców reniferów Čorgaš w północnej Norwegii to rdzenni Saamowie. Doświadczają skutków zmian klimatu, które zagrażają ich trybowi życia.

INFORMACJE OGÓLNE

PRAWO DO CZYSTEGO, ZDROWEGO I ZRÓWNOWAŻONEGO ŚRODOWISKA

O prawie do zdrowego środowiska dyskutowano od wielu lat, a przełomem okazało się formalne uznanie go w 2022 roku przez Zgromadzenie Ogólne ONZ za prawo uniwersalne. Obejmuje ono dostęp do czystego powietrza, bezpiecznego i stabilnego klimatu, wody pitnej i odpowiednich warunków sanitarnych, zdrowej i zrównoważonej żywności, nietoksycznego środowiska do życia, pracy, nauki i zabawy oraz do różnorodności biologicznej i dobrze funkcjonujących ekosystemów. Wymaga ono także ochrony innych praw proceduralnych, takich jak możliwość udziału w podejmowaniu decyzji, dostęp do informacji i dostęp do wymiaru sprawiedliwości.

Uznanie tego prawa jest odpowiedzią na to, co ONZ nazwało „potrójnym kryzysem planetarnym” – zmianę klimatu, zanikanie bioróżnorodności i natury oraz zanieczyszczenia, które coraz bardziej ograniczają prawa człowieka na całym świecie.

Prawo do zdrowego środowiska jest ściśle powiązane z innymi, od dawna uznawanymi prawami, takimi jak prawo do życia, zdrowia, mieszkania, żywności, wody, kultury czy udziału w rządzeniu swoim krajem. Szkody dla środowiska – niezależnie od tego, czy są spowodowane zanieczyszczeniem, biernością rządów wobec zmian klimatu czy przejmowaniem ziemi – często utrudniają, a czasem wręcz uniemożliwiają korzystanie z tych podstawowych praw.

OBROŃCY I OBROŃCZYNIE PRAW CZŁOWIEKA DZIAŁAJĄCY NA RZECZ ŚRODOWISKA

Na całym świecie obrońcy i obrończynie środowiska – w tym przywódcy przywódczynie rdzennych społeczności, młodzieżowi aktywiści, aktywiści i lokalni organizatorzy organizatorki – walczą o ochronę ziemi, wody, powietrza i klimatu. Sprzeciwiają się zanieczyszczeniom, wylesianiu i bierności rządów. W ten sposób bronią nie tylko przyrody, ale też prawa do zdrowia, czystej wody, żywności, mieszkania, kultury, udziału w decyzjach, a nawet prawa do życia – dla swoich społeczności, następnych pokoleń i przyszłości życia na Ziemi.

Wielu z nich mierzy się w związku z tym z poważnymi zagrożeniami. Spotykają się z groźbami, są aresztowani, a nawet zabijani za to, że mówią głośno o swoich prawach i środowisku. Ludy rdzenne często doświadczają przejmowania ziemi, wykluczania z decyzji i naruszania praw zbiorowych. Osoby przesiedlone z powodu zmian klimatu często są ignorowane, pozostawiane bez wsparcia i ochrony. Obrońcy i obrończynie środowiska – zwłaszcza młodzież i kobiety – coraz częściej spotykają się z kryminalizacją, nękaniami i uciszaniem.

Mimo to kontynuują swoją pracę z odwagą i determinacją. Wspieranie ich jest kluczowe – zarówno dla praw człowieka, jak i dla przyszłości naszej planety.

Na dole po lewej: wydobywanie piasku w pobliżu jeziora Tamok w Kambodży, 2022 r. © MNC

Na dole po prawej: dzieci i młodzież w Ekwadorze, znane jako Guerreras por la Amazonia (GxA), apelujące o ochronę Amazonii przed pożarami gazu, które zanieczyszczają ich społeczności i przyczyniają się do kryzysu klimatycznego.

© UDAPT

INFORMACJE OGÓLNE

NIERÓWNY WPŁYW NISZCZENIA ŚRODOWISKA NA RÓŻNYCH LUDZI: KTO PONOSI ZA NIE NAJWIĘKSZE KOSZTY?

Nie wszystkie społeczności są w równym stopniu dotknięte przez degradację środowiska, w tym przez zmiany klimatu wywołane działalnością człowieka. Ludy rdzenne, społeczności wiejskie i ubogie oraz inne grupy marginalizowane, znajdujące się na pierwszej linii kryzysu klimatycznego, cierpią najczęściej – mimo że najmniej przyczyniły się do problemu. Jednocześnie mają najmniejsze możliwości oddziaływania na sytuację.

Podobnie jest w przypadku tzw. *fenceline communities* – społeczności żyjących w „strefach poświęcenia”, czyli na obszarach systematycznie i świadomie zanieczyszczanych przez człowieka.

Dla ludów rdzennych ochrona środowiska to jedyna szansa na przetrwanie – zarówno poszczególnych jednostek, jak i całych wspólnot, z ich tożsamością, kulturą i ziemią pamiętającą przodków. Wykluczanie ich z decyzji lub wykorzystywanie ich ziemi bez zgody mieszkańców narusza prawa zbiorowe i jest jawnym przykładem niesprawiedliwości środowiskowej.

Jednym z najważniejszych zabezpieczeń dla ludów rdzennych jest prawo dobrowolnej, wcześniejszej i świadomej zgody, zapisane w Deklaracji ONZ o prawach ludów rdzennych (UNDRIP). Oznacza ono, że rządy i firmy muszą informować społeczności rdzenne, prowadzić z nimi konsultacje w dobrej wierze i uzyskać ich zgodę, zanim rozpoczną jakikolwiek projekt dotyczący ich ziem lub zasobów. To nie uprzejmość, a obowiązek prawny. W praktyce jednak prawo do dobrowolnej, wcześniejszej i świadomej zgody często jest ignorowane, co prowadzi do przejmowania ziem, przesiedleń i niszczenia miejsc świętych.

Ludy rdzenne i inne społeczności z pierwszej linii kryzysu są często pierwszymi ofiarami suszy, powodzi, zanieczyszczeń i przymusowych przesiedleń. Ze względu na marginalizację polityczną i ekonomiczną mają ograniczoną siłę oporu. Ich prawa do informacji i udziału w decyzjach są często pomijane. Są one bardziej niż inni dotknięte skutkami działalności przemysłów wydobywczych (wydobywanie zasobów naturalnych potrzebnych do produkcji energii) oraz wylesianiem i innymi destrukcyjnymi praktykami, zwłaszcza gdy firmy działają nieodpowiedzialnie, a rządy tego nie kontrolują.

Na górze po prawej: susza w południowym Madagaskarze popycha ludzi na skraj głodowej.

© Pierrot MEN

Po prawej: działacz na rzecz środowiska Juan López został zamordowany we wrześniu 2024 r. w Tocoa, Honduras.

© CMDBCPT

INFORMACJE OGÓLNE

OBOWIĄZKI RZĄDÓW I FIRM

Prawo do zdrowego środowiska obejmuje również prawa, które pozwalają ludziom zabierać głos i pociągać rządy czy firmy do odpowiedzialności – takie jak dostęp do informacji, udział społeczny i dostęp do wymiaru sprawiedliwości.

Rządy są podmiotami zobowiązanymi. Oznacza to, że mają prawny obowiązek zapobiegania szkodom dla środowiska, regulowania działalności firm i ochrony praw ludzi. Muszą m.in.:

- tworzyć i egzekwować prawo;
- konsultować się ze społecznościami dotkniętymi przez dany problem, zwłaszcza z ludami rdzennymi, zgodnie z zasadą dobrowolnej, wcześniejszej i świadomej zgody;
- stosować ostrzeżenia, zapewniać pomoc i ochronę w sytuacjach kryzysów środowiskowych, takich jak susze czy powódzie;
- podejmować działania pomagające ludziom dostosować się do zmian klimatu i minimalizować ich skutki, m.in. poprzez wzmacnianie infrastruktury i usług;
- wykonywać orzeczenia sądów mające chronić społeczności;
- zapewniać środki zaradcze, w tym rekompensaty za szkody środowiskowe wyrządzone przez państwo.

Firmy mają obowiązek poszanowania praw człowieka. Oznacza to, że powinny:

- podejmować kroki zapobiegawcze, by ich działalność, produkty i usługi nie szkodziły ludziom ani środowisku;
- prowadzić rzetelne konsultacje z poszkodowanymi społecznościami i działać na rzecz zapobiegania dalszym krzywdom lub ich minimalizowania;
- naprawiać szkody, jeśli przyczyniły się do nich lub je spowodowały, np. poprzez zanieczyszczenia czy w związku z przesiedleniami, oraz zapewniać odpowiednie rekompensaty osobom poszkodowanym.

Nawet gdy firma formalnie nie łamie prawa danego kraju, może naruszać prawa człowieka, jeżeli działa nieodpowiedzialnie i ignoruje międzynarodowe standardy. Przykład: firma zrzuca odpady w miejscu, gdzie lokalne przepisy tego nie zabraniają, ale skutkuje to zatruciem źródła wody w pobliskiej wiosce. Naruszone zostaje prawo do wody pitnej, a prawdopodobnie także prawo do zdrowia – firma ma obowiązek naprawić wyrządzone szkody.

Państwa mają obowiązek chronić prawa człowieka, jednak wiele z nich tego nie robi, szczególnie w odniesieniu do działalności firm – z powodu braku zasobów, zależności od inwestorów czy wręcz korupcji. Bierność państwa może naruszać prawa w takim samym stopniu jak bezpośrednie represje. Nawet gdy państwa zawodzą w ochronie praw człowieka, firmy wciąż pozostają odpowiedzialne za swoje działania.

Od góry zgodnie z ruchem wskazówek zegara: obszar spalania gazu w ekwadorskiej Amazonii.

© Iván Martínez / Amnesty International

Aktywiści i aktywistki Mother Nature Cambodia podczas demonstracji w Phnom Penh, 2024 r.

© LICADHO

Susza w południowym Madagaskarze, powszechnie określanym jako Le Grand Sud (Wielkie Południe).

© Pierrot MEN

PRZECZYTAJ NASZE HISTORIE

Poniżej znajdziesz opowieści osób zaangażowanych w działania na rzecz ochrony środowiska. Historie z Ekwadoru i Norwegii pokazują, jak ludzie, którzy bezpośrednio doświadczają zniszczeń środowiska, walczą o prawa człowieka i prawa środowiskowe dla swoich społeczności – często narażając własne życie i bezpieczeństwo.

Twoje wsparcie i solidarność mają znaczenie.

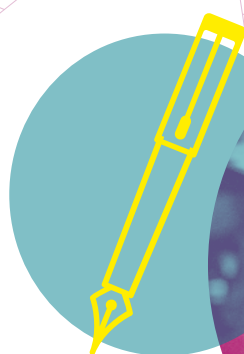
WSPIERAJ NAS – NAPISZ LIST!

Jesteś tu, żeby dowiedzieć się więcej o prawach człowieka, ale też dlatego, że chcesz naprawdę coś zmienić. Dzięki tym działaniom zobaczysz, jak twój głos może pozytywnie wpłynąć na życie innych osób.

Niezależnie od tego, czy zrobisz to z grupą przyjaciół, koleżankami, kolegami z klasy, rodziną czy samodzielnie – słowa, które napiszesz, mogą odmienić czyjeś życie.

MARATON
PISANIA
LISTÓW

AMNESTY
INTERNATIONAL

Maraton Pisania Listów
2024 na Tajwanie.

WALCZYM O OCHRONĘ AMAZONII I TWOJĄ PRZYSZŁOŚĆ

„Nie jesteśmy tylko aktywistkami. Jesteśmy córkami ziemi, naszych społeczności. Jesteśmy wojowniczkami lasu, który nie chce umrzeć. Jesteśmy Amazonką, która opiera się wpływom przemysłu naftowego, przez który płonie nasza planeta, a ogień trawi nasze społeczności”.

Guerreras por la Amazonía (Wojowniczki o Amazonię) to grupa aktywistek w wieku od 10 do 20 lat. Walczą one ramie w ramie z Unią osób dotkniętych działalnością naftową Texaco (UDAPT) oraz kolektywem Elimine los Mecheros, Enciendan la Vida (“Zgaście pochodnie, rozpalcie życie”), aby chronić swoje społeczności przed toksycznymi oparami i wyniszczeniem powodowanym przez pochodnie gazowe. Pochodnie gazowe wykorzystuje się w procesie wydobywania ropy naftowej, a ich użycie

znaczaco przyczynia się do kryzysu klimatycznego.

Ze wsparciem UDAPT Wojowniczki o Amazonię dołączyły w 2020 r. do pozwu przeciwko państwu ekwadorskiemu. Wygrały. W 2021 r. przełomowy wyrok zobowiązał rząd do wyeliminowania pochodni gazowych. Jednak „ogniste bestie” nadal płoną.

Młode obrończynie klimatu, zamiast być podziwiane za swoją odwagę, są piętnowane i brutalnie zastraszane. Władze Ekwadoru zaś, zamiast rzetelnie zbadać groźby kierowane pod ich adresem, poinformowały grupę, że zapewnią Wojowniczkom ochronę tylko wtedy, gdy zaprzestaną działalności.

Wezwij Ekwador do wyeliminowania pochodni gazowych i ochrony obrończyni klimatu.

Guerreras por
la Amazonía
📍 Ekwador

MARATON
PISANIA
LISTÓW

AMNESTY
INTERNATIONAL

KARTA Z HISTORIĄ

WALKA O OCHRONĘ ZIEM PRZODKÓW I SVOJEJ KULTURY

Ellinor Guttorm Utsi jest rdzenną przedstawicielką Saamów i pełną pasji liderką. Walczy o ochronę tradycyjnego sposobu życia swojej społeczności - Saamowie od wieków hodują renifery w północnej Norwegii. Jest rzeczniczką i zabiera głos w imieniu swojej rodziny oraz społeczności, które od pokoleń podążają sezonowymi szlakami migracyjnymi przez Arktykę. Przetrwanie Saamów zależy od letnich pastwisk w Čorgaš, które są obecnie poważnie zagrożone.

Od możliwości migracyjnego wypasania reniferów na terenach arktycznych zależy produkcja żywności, odzieży i rękodzieła. To kluczowe dla przetrwania Saamów. Ellinor chce chronić prawa swojej społeczności do ziemi i do kultury. Nagłaśnia sytuację rdzennej ludności, która znalazła się w potrzasku między zmianami klimatycznymi a walką o prawo do ziemi.

W 2023 r. pojawił się pomysł budowy kilkuset turbin wiatrowych na terytorium Saamów, wielu z nich bezpośrednio na letnich pastwiskach Ellinor. Tak ogromne projekty oznaczają setki turbin, dróg i linii energetycznych, które podzielą teren, zakłócą migrację reniferów i zniszczą sposób życia głęboko związany z naturą.

Pomimo stanowczego sprzeciwu Saamów, władze norweskie przyspieszają wydawanie pozwoleń na budowę. Ellinor niestrudzenie pracuje nad tym, aby głosy Saamów zostały wysłuchane, a ich prawa uszanowane, ale czas ucieka.

Wezwij władze Norwegii do wysłuchania Ellinor i Saamów oraz pomocy w ochronie ich ziemi, źródła utrzymania i kultury.

Ellinor Guttorm Utsi
📍 Norwegia

MARATON
PISANIA
LISTÓW

AMNESTY
INTERNATIONAL

KARTA Z HISTORIĄ

NAPISZ DO PREZYDENTA

Zażądaj od władz Ekwadoru przestrzegania orzeczenia o likwidacji pochodni gazowych i zapewnienia bezpieczeństwa obrońcom klimatu.

Adres:

President of Ecuador
Palacio de Carondelet
García Moreno N10-43 entre Chile y Espejo
Quito 170401 Ecuador

Zwrot grzecznościowy:

Szanowny Panie Prezydencie
(jeśli piszesz po angielsku - Dear President)

Facebook:

www.facebook.com/DanielNoboaOk

Instagram:

[danielnobaok](https://www.instagram.com/danielnobaok)

X:

[@DanielNoboaOk](https://twitter.com/DanielNoboaOk)

TikTok:

[danielnobaok](https://www.tiktok.com/@danielnobaok)

Hashtagi:

#EliminaLaMecha, #EnciendeLaVida, #TurnOnLife, #W4R25

Za pośrednictwem: J.E. Mireya del Carmen Muñoz Mera
Ambasador Republiki Ekwadoru, Ambascata Republiki Ekwadoru
Goldschmedgasse 10/205
1010 Wiedeń

MARATON
PISANIA
LISTÓW

AMNESTY
INTERNATIONAL

KARTA DZIAŁANIA

GUERRERAS POR
LA AMAZONÍA

POKAŻ WOJOWNICZKOM O AMAZONIE, UDAPT I ICH SPOŁECZNOŚCIOM, ŻE JESTES Z NIMI

Wyślij młodym obrońcom klimatu wyrazy wsparcia. Daj im znać, że są inspiracją dla wszystkich, którzy walczą o ochronę naszej planety.

Adres:

Guerreras por la Amazonía
c/o UDAPT
Av. Venezuela y Progreso
Lago Agrio, 210150
Ecuador

Facebook:

www.facebook.com/GuerrerasxAmazonia

Instagram:

[guerrerasamazonia](https://www.instagram.com/guerrerasamazonia)

X:

[@GuerrerasxAM](https://twitter.com/GuerrerasxAM)

Hashtagi:

Hashtagi: #EliminaLaMecha, #EnciendeLaVida,
#RemoveTheWick, #IgniteLife, #W4R25

© Archiwum prywatne

NAPISZ DO PREMIERA

Zażądaj ochrony praw hodowców reniferów ze społeczności Saamów poprzez zapewnienie, że projekty przemysłowej energii wiatrowej, które zagrażają ich ziemiom i sposobowi życia, nie będą realizowane bez ich wcześniejszej, dobrowolnej i świadomej zgody.

Adres:

Prime Minister of Norway
Office of the Prime Minister, PO box 8001 Dep
0030 Oslo, Norway

Zwrot grzecznościowy:

Szanowny Panie Premierze
(jeśli piszesz po angielsku - Dear Prime Minister)

E-mail:

postmottak@smk.dep.no

Facebook:

www.facebook.com/regjeringen norge

X:

[@Regjeringen](https://twitter.com/regjeringen)

Instagram:

[regjeringen](https://www.instagram.com/regjeringen)

Hashtagi:

#ProtectSámi Rights, #W4R25

Za pośrednictwem: J.E. Øystein Bø
Ambasador Królestwa Norwegii, Ambasada Królestwa Norwegii
Al. Armii Ludowej 26, 00-609 Warszawa
Budynek Focus, recepcja B, piętro 10

MARATON
PISANIA
LISTÓW

AMNESTY
INTERNATIONAL

KARTA DZIAŁANIA

ELLINOR
GUTTORM UTSI

POKAŻ ELLINOR, JEJ SPOŁECZNOŚCI I WSZYSTKIM HODOWCOM RENIFERÓW ZE SPOŁECZNOŚCI SAAMÓW, ŻE JESTES PO ICH STRONIE

Wyślij wiadomości z wyrazami wsparcia, aby wzmocnić ich głos i bronić ich kultury, ziemi i przyszłości.

Adres:

Ellinor Guttorm Utsi
c/o Amnesty International Norway
PO box 702 Sentrum
0106 Oslo
Norway

Facebook:

www.facebook.com/ellinor.utsi

Instagram:

[davvielle](https://www.instagram.com/davvielle)

Hashtagi:

#ProtectSámiRights, #W4R25

DLACZEGO OKAZYWANIE SOLIDARNOŚCI MA ZNACZENIE?

Możesz pomyśleć, że napisanie listu do kogoś, kogo nie znasz, może nie mieć znaczenia albo że ta osoba nie będzie chciała go przeczytać. Ale kiedy ktoś jest uwięziony, boi się o swoje życie albo desperacko walczy o sprawiedliwość dla bliskiej osoby, świadomość, że ktoś w niego wierzy, jest ogromnie ważna. Taka osoba może się czuć niespokojna i samotna, a twoje słowa mogą przynieść jej otuchę i nadzieję.

Dzięki listom z wyrazami solidarności, które otrzymała w 2023 roku, Ana Maria Santos Cruz poczuła wsparcie globalnej społeczności. Pomogło jej to zachować nadzieję po śmierci syna, Pedra Henrique'a. Pedro był aktywistą, działał na rzecz sprawiedliwości rasowej i praw człowieka. Został zamordowany w 2018 roku.

Ana Maria odważnie domaga się ujawnienia prawdy o śmierci swojego syna, apelując do władz Brazylii o przeprowadzenie rzetelnego śledztwa i procesu. Po tym, jak otrzymała tysiące listów ze słowami wsparcia z całego świata, poczuła, że łatwiej jest jej zmierzyć się zarówno z żałobą, jak i kierowanymi wobec niej groźbami.

Powiedziała:

„Zawsze powtarzam, że Pedro wiele mnie nauczył, w tym tego, jak być nieustępliwą bojowniczką o sprawiedliwość. To także Pedro połączył mnie z Amnesty International, ponieważ sam wspierał ten ruch. Żartował, że pewnego dnia Amnesty zabierze go do krajów Afryki, na Jamajkę i w inne miejsca, aby działał tam na rzecz praw człowieka. Kto by pomyślał, że miał rację?

Po jego zabójstwie, dzięki kampanii Maraton Pisanie Listów, Pedro Henrique i ja zostaliśmy w pewnym sensie zabrani do różnych krajów poprzez tę historię walki o sprawiedliwość. Jestem bardzo szczęśliwa i czuję się wzmocniona tą falą solidarności, która koi moje serce.”

Na górze: Aktywiści i aktywistki Amnesty w Zimbabwie działają w sprawie Pedra.

Z prawej: Ana Maria Santos Cruz z portretem swojego syna Pedro Henrique na Schodach Passo w Salvadorze.

MARATON
PISANIA
LISTÓW

AMNESTY
INTERNATIONAL

WRITE FOR RIGHTS

Ana Maria Santos Cruz
Brazylia

O AMNESTY INTERNATIONAL

Amnesty International jest globalnym ruchem zrzeszającym ponad 10 milionów ludzi, którzy niesprawiedliwość na świecie traktują osobiście. Działamy na rzecz świata, w którym wszyscy mogliby swobodnie korzystać ze swoich przyrodzonych praw. Prowadzimy niezależne śledztwa i ujawniamy przypadki nadużyć, niezależnie od tego, gdzie i kiedy do nich dochodzi. Wywieramy nacisk na władze oraz na inne grupy mające wpływ (na przykład korporacje), pilnując dotrzymywania składanych przez nie obietnic oraz respektowania prawa międzynarodowego.

Poprzez ukazywanie poruszających historii ludzi, w imieniu których działamy, inspirujemy miliony osób na całym świecie do pracy na rzecz zmiany, a także do obrony narażających się aktywistów i aktywistek. Zachęcamy ludzi, by domagali się swoich praw, edukując w zakresie praw człowieka i prowadząc szkolenia na ich temat. Chronimy ludzi i wspieramy ich – walczymy o zniesienie kary śmierci, propagujemy prawa reprodukcyjne i seksualne, przeciwdziałamy dyskryminacji, bronimy praw uchodźców i uchodźczyń oraz migrantów i migrantek. Pomagamy doprowadzać sprawców tortur przed oblicze sprawiedliwości i zmieniać opresyjne prawa, a przede wszystkim uwalniać ludzi więzionych za wygłaszanie własnych opinii. Jesteśmy głosem osób uciskanych i pozbawianych swobód oraz godności. Dajemy głos tym, których nie słychać.

AMNESTY INTERNATIONAL TO GLOBALNY RUCH NA RZECZ PRAW CZŁOWIEKA. GDY NIESPRAWIEDLIWOŚĆ DOTYKA JEDNEJ OSOBY, MA TO ZNACZENIE DLA NAS WSZYSTKICH.

Sympatycy i członkowie Amnesty biorą udział w Maratonie Pisania Listów 2024 w Holandii.

© Amnesty International 2025

O ile nie zaznaczono inaczej, treść niniejszego dokumentu jest udostępniana na licencji Creative Commons (Uznanie autorstwa, Użycie niekomercyjne, Bez utworów zależnych, Międzynarodowe 4.0), <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>. Więcej informacji dotyczących zezwoleń można znaleźć na naszej stronie internetowej: www.amnesty.org.

Tam, gdzie materiał jest przypisany do właściciela praw autorskich innego niż Amnesty International, materiał ten nie podlega licencji Creative Commons.

Po raz pierwszy opublikowany w 2025 r.
przez Amnesty International Ltd.
Peter Benenson House, 1 Easton Street
Londyn WC1X 0DW, Wielka Brytania

Stowarzyszenie
AMNESTY INTERNATIONAL
www.amnesty.org.pl
Sapieżyńska 10a, 00-215 Warszawa
e: amnesty@amnesty.org.pl
t: 22 827 60 00

Wrzesień 2025 r.
Indeks: POL 32/9525/2025
Zdjęcie na okładce: © Biel Calderon
i © Marieke Wijntjes
Zdjęcie na tylnej okładce: © Marieke Wijntjes

**MARATON
PISANIA
LISTÓW**

AMNESTY
INTERNATIONAL

